

ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Т.О. Зінчук,
доктор економічних наук, професор,
zintshuk@gmail.com

К.В. Малько,
аспірант

Житомирський національний агроекологічний університет

Досліджено економічний зміст поняття «інтелектуальний потенціал» та визначено структуру і показники оцінки інтелектуального потенціалу підприємств аграрного сектору економіки.

Ключові слова: інтелектуальний потенціал, інтелектуальний капітал, конкурентні переваги.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Найвищий рівень конкурентоспроможності притаманний країнам з розвиненими економіками, в яких економічне зростання ототожнюється з науково-технічним прогресом і інтелектуалізацією основних чинників виробництва. До таких країн належать: Німеччина, Швейцарія, Сінгапур, США, Японія та інші [6].

Аграрний сектор економіки в останні роки визначається як «точка росту», або «локомотив» економічного зростання України. З огляду на це, діяльність аграрних підприємств має орієнтуватися на впровадження інноваційних розробок, сучасних технологій, розвиток знань, інформації та нематеріальних активів, які сучасні науковці назвали «інтелектуальним капіталом», який формується внаслідок реалізації інтелектуального потенціалу [5, с. 743]. Для досягнення конкурентних переваг на внутрішньому та зовнішньому ринках підприємствам АПК, необхідно якісно формувати та використовувати наявний інтелектуальний потенціал.

Науково-теоретичною основою досліджень інтелектуального потенціалу стали праці Ю.В. Гави, О. І. Гончар, Л.В. Городянського, М.Я. Демчишина, Ю.В. Махомет, І.П. Мойсеєнко, В.М. Нам'ясненко, Г. Скиби, С.О. Степанчук, Т. Стюарта, О.О. Фролова, Є.І. Ходаківського, В.П. Якобчук та інших.

Разом з тим, питанням особливостей процесів формування та реалізації інтелектуального потенціалу аграрних підприємств не часто приділяється увага у наукових дослідженнях.

Мета і методика дослідження. Метою дослідження є поглиблення теоретичного змісту та дослідження структури інтелектуального потенціалу підприємств аграрного сектору економіки. Для виявлення особливостей формування змісту та специфіки інтелектуального потенціалу аграрних підприємств було використано статистично-економічний, абстрактно-логічний та монографічний методи наукового дослідження.

Результати досліджень. «Інтелектуальний потенціал» - неоднозначна за своїм тлумаченням економічна категорія. В економічній теорії існує три основних підходи щодо її трактування: ресурсний (як

сукупність інтелектуальних ресурсів і зв'язків між ними), функціональний (як здатність економічних суб'єктів виконувати певні дії для відтворення інтелектуальних ресурсів) та цільовий (як здатність сукупності інтелектуальних ресурсів досягати поставлених цілей) [3,5,7,8]. Останній, на нашу думку, більш повно розкриває суть інтелектуального потенціалу на рівні підприємства з точки зору аналізу класичних понять «інтелект» та «потенціал».

Категорія інтелект (з лат. *intellektus*) у науковій літературі визначається як здібність людини до мислення, раціонального пізнання, створення понять та ідей, абстрактно-аналітичної діяльності, генерації нової інформації [1, с. 12]. В економічному енциклопедичному словнику потенціал визначено як наявні в економічного суб'єкта ресурси, їх оптимальна структура та вміння їх раціонально використати для досягнення певної мети [4, с. 142].

Інтелектуальний потенціал – система зв'язків і відношень між елементами інтелектуального капіталу (персонал, ринкові активи, структурні активи, інтелектуальна власність), які виникають в процесі проектування, виготовлення, реалізації та споживання продукту й управління цими процесами.

О.І. Гончар та В.М. Нам'ясенко визначають інтелектуальний потенціал як нематеріальний ресурс/актив підприємства, що являє собою розумові здібності кожного працівника окремо, а також усього персоналу загалом, що завдяки синергії має здатність до постійного нагромадження та зростання в геометричній прогресії і може бути використаний сьогодні та в майбутньому для досягнення певних цілей [3, с.56].

Тобто, інтелектуальний потенціал підприємства являє собою систему розумових здібностей та нагромаджених

знань працівників, генеровану підприємством, внаслідок чого воно має змогу постійно динамічно розвиватися.

До найрозповсюдженіших факторів, які впливають на інтелектуальний потенціал господарюючого суб'єкта, відносять чинники внутрішнього середовища (мікрофактори), чинники зовнішнього середовища (макрофактори) та егофактори [8, с.16]. Основними внутрішніми факторами вважаються такі, як: економічний, технічний рівні виробництва, ступінь задоволеності працею, внутрішньокорпоративні стосунки, а також рівень розвитку інтелектуального середовища на підприємстві. Серед макрофакторів виокремлюють: становище підприємства на ринку, соціальний стан громадян у країні та стан громадської думки щодо діяльності колективу. Егофактори формуються під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів, та є емоційно-психологічним станом особистості, при якому реалізуються креативні здібності.

«Інтелектуальний потенціал» та «інтелектуальний капітал» - поняття не тотожні. Сутність інтелектуального капіталу проявляється у сукупності дії його складових, до яких відносяться інтелектуальна власність, людський капітал, інтелектуальний структурний капітал та інтелектуальний споживчий капітал [2, с. 128].

Різниця між вищезазначеними поняттями, насамперед, полягає у такому: 1) інтелектуальний потенціал є частиною економічного потенціалу підприємства; інтелектуальний капітал – частиною активів; 2) інтелектуальний капітал може бути власним і позиковим; інтелектуальний потенціал не відокремлюється від підприємства, що його створило.

При визначенні змісту інтелектуального аграрного потенціалу необхідно виходити із специфічних особливостей, природно притаманних галузі сільського господарства. До них належать такі:

1) ресурсомісткість сільського господарства, де інтенсивно використовуються всі види ресурсів – трудових, матеріально-технічних, природних ресурсів тощо;

2) різноманітність трудової діяльності, яка базується на використанні земельного потенціалу і потребує високого рівня професійної підготовки робочої сили у порівнянні з іншими галузями економіки;

3) основний засіб виробництва у аграрній сфері – земля, що поряд із природно- кліматичними чинниками формує умови праці;

4) притаманність сезонності виробництва;

5) щільність зв'язку з хімічною, машинобудівною та іншими галузями промисловості;

6) необхідність великих витрат на аграрну логістику (будівництво елеваторів, зернових терміналів, транспортна інфраструктура);

7) потреба в трудових ресурсах аграрного підприємства відповідно до спеціалізації виробництва;

8) необхідність органічного синтезу аграрної освіти та науки тощо.

Разом з тим слід зазначити, що інтелектуальний потенціал аграрного підприємства в основному має нематеріальний характер, його складно виміряти, оскільки він не відображається у бухгалтерських та статистичних даних.

Для оцінки інтелектуального потенціалу підприємства у сучасних методиках використовується ряд інтегрованих показників. Зокрема таких: інтелектуальний потенціал персоналу підприємства (на основі анкетування, опитування); інтелектуальне матеріальне забезпечення підприємства (кількість персональних комп'ютерів, сучасні засоби зв'язку); інтелектуальний науково-технічний потенціал [9] (об'єм науково-дослідних робіт,

число одержаних патентів і раціоналізаторських пропозицій, число нагород за нові розробки і участь у виставках і конференціях, публікації в наукових журналах) [7].

Вважаємо, що оцінка інтелектуального потенціалу аграрного підприємства повинна конкретизувати зміст кожного з його компонентів. При цьому в першу чергу потрібно ставити акцент на оцінку кадрового потенціалу підприємства і рівень оплати його праці.

Висновки та пропозиції. Аналіз наукової думки дозволяє визначити сутність інтелектуального потенціалу як категорії, яка забезпечує формування його унікальних конкурентних переваг. Досягнення максимального рівня використання інтелектуального потенціалу підприємства на практичному рівні потребує подальшої розробки чітких теоретико-методологічних підходів до управління ним. Зростання інтелектуального потенціалу підприємства аграрного сектору економіки визначається, передусім, можливостями забезпечувати аграрний сектор сучасними приладами, установками, апаратами, що є втіленням наукових та технічних досягнень, та ключовою роллю сфери аграрної освіти у переході від технічної до управлінської спеціалізації. Оцінка інтелектуального потенціалу допомагає оцінити конкурентні переваги і сконцентрувати інтелектуальні ресурси в потрібному підприємству руслі ринкових тенденцій.

Список використаних джерел

1. Веккер, Л. М. Психика и реальность: единая теория психических процессов / Л. М. Веккер. –М.: Смысл, 1998 – 670 с.
2. Городянська Л.В. Управління інтелектуальним капіталом і забезпечення підприємств інтелектуальними ресурсами // Актуальні проблеми економіки.– 2008.– №1. – С. 127-132.

3. Гончар О. І. Інтелектуальний потенціал як один із основних факторів розвитку промислового підприємства / О.І. Гончар, В.М. Нам'ясенко. // Вісник Хмельницького національного університету.– 2013.– № 3.– Т. 2. – С. 55-58.

4. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т./ За ред. С.В. Мочерного.- Львів: Світ, 2005. – 616 с.

5. Мойсеєнко І. П. Методологія формування структури інтелектуального потенціалу. / І. П. Мойсеєнко // Вісн. ЛДАУ. – 2006. – № 13. – С. 742-747.

6. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2015-2016 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://edclub.com.ua>

7. Скиба Г. Інтелектуальний потенціал, як важлива складова конкурентних переваг підприємства. [Електронний ресурс]. – Режимдоступу: <http://sophus.at.ua/>

8. Степанчук С. О. Особливості формування та використання інтелектуального потенціалу / С.О. Степанчук // Економічний аналіз: зб. наук. праць. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр ТНЕУ «Економічна думка», 2015. – Том 19. – № 1. – С. 13-23.

9. Ходаківський Є.І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти / Є.І. Ходаківський, В.П. Яacobчук, І.Л. Литвинчук. - К. : Центр учбової літератури, 2014. - 276 с.